

Народна библиотека
'РАДОЈЕ ДОМАНОВИЋ'



30 CP 37
ROTENBERG V.
Disterveg o uči



600000124

COBISS

ПЕСКОВАЦ

CENA 3.— DINARA

UDUČNOST" God. XXXIV

DISTERVEG O UČITELJU

UREĐUJE I IZDAJE
MILOŠ B. JANKOVIĆ
UČITELJ

BEOGRAD, JANUAR 1941

a.

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА
„Рadoје Домановић“

Инв. бр. _____

Сигнатура _____

V. ROTENBERG



DISTERVEG O UČITELJU

„Zvanje vaspitača omladine neosporno je najljepše, ali to je teško, beskrajno teško zvanje“
(Disterveg — „Rajnski listići“ 1827 g.)

Nemačko napredno učiteljstvo nagradilo je poznatog nemačkog pedagoga Adolfa Distervega (1790—1866) za njegove zasluge počasnim zvanjem „učitelj nemačkih učitelja“. Njegova dugogodišnja društveno-pedagoška i literarna delatnost bila je prožeta stremljenjem da narodnu školu odbrani od sila reakcije, da iz nastave odstrani stare navike i inertnost, da naoruža učitelje znanjem i pedagoškom spremom, da poboljša njihov materijalni i pravni položaj.

Posvećujući najbolje godine svoga života pedagoškom obrazovanju i poklanjajući u svojim člancima veliku pažnju samom učitelju, njegovim osobinama, spremi, društvenom položaju, Disterveg dolazi do ubedenja da uspeh čitavog školskog rada zavisi od samog učitelja. U govoru prilikom otvaranja seminara u Mersu 3 jula 1820 g. on izjavljuje; „Učitelj za školu — to je isto što i sunce za vasionu. On je izvor one sile, koja stavlja u pokret čitavu mašinu. Ona (mašina) zardava u mrtvoj ukočenosti, ako on ne ume da udahne u nju život i pokret“.¹⁾

Uloga učitelja u procesu nastave

Ovo tvrđenje Distervega o rukovodećoj ulozi učitelja u procesu nastave neposredno proizlazi iz čitave njegove pedagoške koncepcije. Analizirajući teoriju zadataka Beneke, Disterveg smatra da je dete od rođenja obdareno sveukupnošću određenih raspoloženja, koja nisu gotove

¹⁾ Langenberg — „Adolph Diesterweg, Sein Leben in Schriften“. F. a. M., 1868 B. I S. 26.

Smatrajući kao obavezan uslov za produktivnu nastavu da učenici upoznaju čitav materijal, Disterveg pravilno ukazuje da to upoznavanje pretpostavlja potpuno orijentiranje učitelja u svome predmetu.

U svome govoru prilikom otvaranja učiteljskih kurseva u Mersu 1825 g Disterveg izjavljuje: „Ja sam potpuno ubeden da je učitelj sposoban da razjasni samo ono što je njemu samom jasno... Što mi ne znamo, što nismo potpuno saznali, to nikada neće razumeti ni usvojiti ni naši učenici.“¹⁾ Zato Disterveg poklanja mnogo pažnje spremanju učitelja, njegovom stalnom proučavanju svojih predmeta, na šta ćemo se vratiti kasnije.

Drugi od Disterveg-ovih zahteva koje smo pomenuli, pretpostavlja ljubav učitelja prema svojoj profesiji i deci, pretpostavlja da učitelj ima pedagoškog entuzijazma. Smatrajući, da se veština nastave sastoji u veštini da uzbuđi, Disterveg ukazuje da samo život rada život; iz smrti proizilazi samo smrt.²⁾ Zato on zahteva da se učitelj odlikuje živošću i bodrošću, jer upravo ta njegova svojstva obezbeđuju da njegovi časovi imaju zanimljiv karakter. „Udite u školu, — piše Disterveg, — gde učitelj odiše energijom i posmatrajte, šta on stvara. Rezultat je ravnomerno napregnuta pažnja, koja se očituje u izrazu učenika, u njihovim očima, govoru koji slobodno teče, jednom rečju u svemu.“³⁾

Plamena ljubav prema pedagoškom poslu mora, po mišljenju Distervega, da se spoji kod učitelja s čvrstom voljom. On pravilno ukazuje da „samo čovek odlučan, energičan, koji zna šta hoće, zašto hoće i kakva sredstva da upotrebi da postigne ono što hoće, samo takav čovek može da vaspita odlučne, energične i silne karaktere kod ljudi.“⁴⁾ Dobar učitelj, po mišljenju Distervega, mora čvrsto i nepokolebljivo da sprovodi svoje pedagoške principe, nikada ne odstupajući od svojih zahteva. Samo pod tim uslovom on će izgraditi kod dece upornost da ovladaju znanjem i razviti u njima veštinu da savladaju teškoće koje sretnu na svom putu. Podvlačeći vaspitni značaj jake va-

¹⁾ Langenberg — „Adolph Diesterweg. „Sein Leben und seine Schriften“. B. I S. 57.

²⁾ „Rukovodstvo za nemačke učitelje“ izd. 1913 g. str. 263.

³⁾ Isto, str. 265.

⁴⁾ Isto, str. 266.

spitačeve volje, Disterveg kaže u jednom od svojih članka: „Didaktička sposobnost učitelja jeste **snaga čvrstoga karaktera.**“¹⁾ Strogi učitelj koji dosta zahteva mora istovremeno da bude i pravedan. Disterveg pravilno primećuje da učitelj koji postavlja pred svoje učenike opravdane zahteve mora da računa i s individualnim mogućnostima i osobenostima svakoga od njih. Zato je neophodno da duboko poznaje svoje učenike i da vlada pedagoškim taktom, koji će mu došapnuti pravilnu liniju u svakom posebnom slučaju. „Bez toga takta, prema slikovitom izrazu Distervega, sve ostalo je — drvo, slama, strugotine, sve propada kao žrtva ognja.“²⁾

Po mišljenju Distervega učitelji po naklonosti od prirode su obdareni tim pedagoškim čulom, ostali su dužni da ga razviju u sebi putem posmatranja postupaka svojih drugova, koji vladaju taktom, i putem razmišljanja o svoje iskustvu.

Smatrajući uticaj energičnog, doslednog i taktičnog predavača na učenike kao neophodan uslov u nastavi koja ima umno da razvija, Disterveg takode veliki vaspitni značaj pridaje i neposrednom ličnom primeru učitelja. On pravilno ukazuje da se učiteljevo ponašanje u školi i van nje javlja kao ugledni obrazac, koga učenici podražavaju. Zato Disterveg zahteva da čitav rad učitelja služi kao primer organizovanosti, tačnosti, savesnog ispunjavanja svojih obaveza. On potpuno pravilno primećuje da nebrižljiv stav učitelja na času, njegovo prljavo odeło ili neuredan dolazak u razred, deluju demoralizatorski na učenike. „Neću da iznosim, — piše Disterveg, — one učitelje koji se nalaze van škole čak i onda, kada već treba da počne učenje. Oni mogu da vladaju znanjem, ali smatrati ih ljudima na koje se može potpuno osloniti — to je nemoguće.“³⁾ Učenici Distervega iz Berlinskog seminara pričaju u svojim uspomenama kako se on netrpeljivo odnosio prema njihovim zakašnjenjima na vežbanja. Odmah posle zvonceta Disterveg je otvarao vrata razreda i svi oni, koji nisu stigli na početak časa morali su ostati iza vrata. Zatim, u

¹⁾ Diesterweg — „U čemu se sastoji karakteristična odlika učitelja koji deluje na podizanje duha i snaženje karaktera kod učenika.“ — „Izabrana pedagoška dela“, str. 7.

²⁾ „Rukovodstvo za nemačke učitelje“, str. 315.

³⁾ Diesterweg — „O vanškolskom radu“, „Izabrana ped. dela“ str. 209.

toku čitavog dana Disterveg nije postavljao pitanja onome koji je zakasnio i namerno ga je ignorisao, što je za krivca bila najteža kazna.

Disterveg pravilno podvlači vaspitni značaj čitavog vaspitačevog ponašanja i ukazuje, da autoritet kod dece može steći samo onaj pedagog, koji poseduje visoke moralne osobine.

Slikajući u svojoj brošuri „Unterrichtsplan für die Elementarschule in Mörs“ („Nastavni plan osnovne škole u Mersu“) moralni lik učitelja, Disterveg pre svega zahteva od pedagoga čvrsta ubedenja i građansku muževnost. U godinama najmračnije reakcije Disterveg je otvoreno pozivao nemačko učiteljstvo u borbu protiv mračnjaštva koje je jurišalo na školu i sramno žigoše one učitelje, koji su se odrekli svojih ranijih ubedenja: „Teško strašljivcima, teško kukavicama! Teško malodušnim, podlim kukavicama!“ — uzvikuje on u prvom broju svoga pedagoškog Godišnjaka“...¹⁾ Pravo vaspitanje može se očekivati samo od ljudi sredenih, čvrstih, koji delaju s uverenošću... Zaplašite čoveka i on će pasti u tugu, u protivurečnost sa samim sobom, većito će se kolebati, izdavati samog sebe, postati licemer i rob. Može li se od takvih ljudi očekivati da u narodu ukorene iskrenost, otvorenost, odlučnost?“ Insistirajući na tome da narodni učitelji imaju određeno društveno lice, Disterveg ih poziva da se izdignu iznad svakidašnjih interesa i da iz svoje sredine otklone raspre i intrige u vezi s tim interesima.

On ukazuje, da pravi narodni učitelj ne ograničava svoju delatnost samo u okviru škole, već aktivno učestvuje u društvenom životu svoje opštine. Tako, po mišljenju Distervega, učitelj može biti inicijator i rukovodilac čitavog niza kulturno-prosvetnih mera među odraslim seoskim stanovništvom. Disterveg mu preporučuje da organizuje čitaonicu i narodnu biblioteku i rukovodi čitanjem seljaka, da ustanovi nedeljnu školu za omladinu koja želi da nastavi svoje obrazovanje, da stvori gimnastički kružok itd. Ulažući svoje snage u rad u školi i među stanovništvom, učitelj je ujedno dužan da odvoji vreme potrebno za

¹⁾ Disterveg je izdavanje toga žurnala počeo 1851. Izišlo je 16 brojeva. Istupajući u „Rajnskim listićima“ po najraznovrsnijim pedagoškim pitanjima, Disterveg je „Pedagoški godišnjak“ posvetio razmatranju profesionalnih interesa i potreba učiteljstva.

vlastito obrazovanje. „Ti si samo dotle sposoban da radiš na obrazovanju drugih, dok nastavljaš da radiš na svom sopstvenom obrazovanju“,¹⁾ ukazuje Disterveg u svojim pravilima za predavanja, namenjenim učitelju. Pozivajući učitelje da istrajno rade na vlastitom obrazovanju, on im pruža čitav niz dragocenih praktičnih saveta.

Mi nemamo mogućnosti da ih ovde detaljno razmatramo, pa ćemo ukazati samo na neka od njih. Tako, Disterveg savetuje učiteljima da se ne razbacuju, već da čitaju po određenom planu. On im preporučuje da se usredsrede na predmetu koji je njihova specijalnost, ali u isto vreme ukazuje, da učitelj neophodno mora poznavati književne klasike, a isto tako da mora pratiti sva dela iz psihologije, pedagogike i metodike. Disterveg predlaže da se izučavanje svakog predmeta počne od glavnih dela, dopunjavajući znanja pocrpena iz njih čitanjem časopisa i novina. Pri tome on preporučuje učiteljima da pri čitanju prave detaljne izvode i s vremena na vreme da obnavljaju ranije prorađena dela.

Zahtevajući od učitelja stalni rad na vlastitom obrazovanju, Disterveg može da posluži kao primer za to. Čak i poslednjih godina svog života on ne samo da se upoznao sa najnovijim pedagoškim delima, već je, po kazivanju njegovog biografa Langenberga, marljivo izučavao tadašnje značajne radove iz filozofije i prirodnih nauka.

Potrebno je naglasiti da je Disterveg uvek imao živ interes za izučavanje tuđeg pedagoškog iskustva. Čak kao pedagog slavnog imena, on je s vremena na vreme preduzimao specijalna pedagoška putovanja, da bi se upoznao s radom narodnih škola i učiteljskih seminara. U pismima, u kojima iznosi svoje utiske sa jednog sličnog putovanja u Dansku,²⁾ Disterveg ukazuje da izučavanje rada pedagoških ustanova jeste jedna od prekrasnih formi za povećanje učiteljevih kvalifikacija.

Disterveg je uvek duboko poznavanje svoga predmeta sjedinjavao sa isto tako dubokim pedagoškim entuzijazmom i težnjom za dalje usavršavanje i u sebi je ovaploćavao u punoj meri ona svojstva učitelja, u kojima

¹⁾ „Rukovodstvo za nemačke učitelje“, str. 269.

²⁾ Diesterweg — „Die Reise nach den dänischen Staaten“ („Putovanje u Dansku“) Ausg. Schr., 1-2.

je sasvim pravilno video neophodne uslove za uspešan vaspitni rad.

Napredni društveni radnik, hrabri borac za svoja ubedenja, Disterveg je zaista mogao poslužiti kao živi primer masama učitelja, koji su se učili od njega.

Sprema učitelja

Smatrajući da uspeh čitavog školskog rada zavisi od samog učitelja, Disterveg pridaje veliki značaj njegovoj spremi. „Nemoguće je dati drugome ono što nemaš ni sam, i nemoguće je razvijati, vaspitavati i obrazovati druge, ako sam nisi razvijen, vaspitan i obrazovan“, — kaže on u svome delu „Rukovodstvo za nemačke učitelje“ (str. 96).

Pretresajući proces nastave kao uzbuđenje zadacima, Disterveg smatra da je osnovni zadatak seminarskog obrazovanja da razvije umne snage budućih učitelja. „Šta sam hteo i šta hoću?“ — kaže Disterveg u jednom od svojih napisa o seminaru u Mersu. — „... Hteo sam da probudim umni život u svojim učenicima, ubeden, da samo taj probuđeni život i može da pruži obrazovanje. Mnogi, razume se, tvrde, da je ono što se naučilo potpuno dovoljno da bi se predalo za obrazovanje drugih, ali takvi ljudi nemaju ni pojma o predavanju. Naučeno je dovoljno samo da se mozak natovari materijalom za učenje, za prenošenje tog materijala s jednog magarca na drugog, (s asino na asinum) ali da se pruži obrazovanje — ne!“¹⁾

Smatrajući da je cilj seminarskog učenja da razvije učenike, Disterveg tvrdi, da se sprema pedagoga ne sme ograničiti samo na to da se učitelju saopštava ono malo gotovine znanja i veštine, koje su mu neposredno potrebne za njegovu buduću pedagošku delatnost. Pedagoški zavodi moraju, po mišljenju Distervega, da polože temeljne osnove opšteg obrazovanja, i da svojim vaspitanicima uliju interes prema nauci i težnju za daljim usavršavanjem. Zato on nastoji, da budući vaspitač naroda ne samo duboko zavlada svim predmetima osnovne škole, već i da se upozna u njoj sa opštom istorijom, narodnom poezijom i klasičnom literaturom preko njenih najboljih pretstavnika. Naročito značajno mesto u tom opštem obrazovanju Di-

¹⁾ Langenberg — „Adolph Diesterweg. Sein Leben und seine Schriften“, B. I.

sterveg daje izučavanju prirode. U svojoj brošuri „Über Lehrerbildung“ („O učiteljskom obrazovanju“)¹⁾ on dokazuje da tadašnja sprema učitelja mora biti uskladen s duhom vremena i kao svoj prvi zadatak ima da proširi prirodno-naučna poznavanja budućih učitelja.

Vatrena zaštita, koju je Disterveg pružao ideji realnog obrazovanja, u tadašnjim istoriskim uslovima nesumnjivo je progresivna, jer realni pravac škole odgovarao je potrebama razvijene nemačke industrije.

Pri tome Disterveg pravilno smatra da je osnovni cilj predavanja prirodnih nauka u seminarima ne goli opis minerala, bilja i životinja, već upoznavanje učenika s osnovnim zakonima i pojavama u prirodi.

U vezi s tim on zahteva, da seminari ulivaju budućim učiteljima ljubav prema prirodi i naoružaju ih veštinom da posmatraju, da izvedu najprostije eksperimente pred učenicima i tome slično. Bacajući parolu „Svaki učitelj mora da bude prirodnjak; svaki seoski učitelj — istraživač“;²⁾ Disterveg pravilno zahteva da se svaki učitelj, iako nije stručnjak, mora orijentirati u svojoj okolini: u njenim geografskim, fizičkim i geološkim osobenostima i da ume, bez skupih pribora, pregledno da organizuje u svojoj školi izučavanje prirode.

Zahtevajući proširivanje opšteg obrazovanja seminarista Disterveg je istovremeno poklanjao mnogo pažnje njihovoj spremi u oblasti specijalnih disciplina. Saglasno sa idejom o vaspitanju usklađenom s prirodom, Disterveg smatra da pedagog može pravilno da vaspitava samo u tom slučaju, ako dobro poznaje dete. U vezi s tim on kaže u svome pedagoškom „Godišnjaku“: „Učitelj ne sme da zanemari izučavanje psihologije i fiziologije, koje se mogu nazvati svetionicima pedagogike. Ko ne poznaje suštinu čovekovu, ko se ne upozna s njegovom telesnom i duhovnom konstitucijom, ko ne poznaje zakone njegovog prirodnog razvitka, taj ne može da obrazuje, da obučava i vaspitava čoveka u skladu s njegovom prirodom... Od mi-

¹⁾ Ta njegova brošura izašla je 1848 g. Pod tim nazivom ona se nalazi u 10 svesci njegovih izabranih dela, u izdanju Langenberga.

²⁾ Prema Distervegovom članku pod tim naslovom u „Izabranim pedagoškim delima“ Distervega, u redakciji „Porodica i škola“, str. 17-23.

neraloga se zahteva da poznaje hemijske procese sjedinjavanja raznih materija; od botaničara — poznavanje životnih procesa kod bilja; od lekara — poznavanje procesa u svim organima tela, a zahteva li ko od učitelja poznavanje procesa koji se događaju u njegovom učeniku, procesa učenja?¹⁾ Na taj način Disterveg savršeno pravilno smatra da je učiteljevo poznavanje fiziologije i psihologije deteta neophodan preduslov da bi mogao shvatiti osnove vaspitanja i obučavanja. Predavanje u pedagoškim seminarima, po mišljenju Distervega, ne sme da se ograniči na to da budućem učitelju saopšti pravila takozvane „školske premudrosti“, već mora da ga upozna s opštim principima vaspitanja koje razvija. Dajući vidno mesto u pripremi učitelja njihovom poznavanju teorije pedagogike, Disterveg u isto vreme podvlači da učitelji to moraju organski povezati sa usvajanjem odgovarajućih pedagoških metoda.

Predavajući pedagogiku u Merskom i Berlinskom seminaru, Disterveg je uvek težio da ostvari taj zahtev, na šta ćemo se kasnije vratiti.

Disterveg smatra da u učiteljskom radu ne postoji „istinsko znanje bez veštine i istinska veština bez znanja“²⁾ i zato je smatrao da izučavanje ne samo specijalnih, već i opštih disciplina u seminarima mora biti nerazlučivo povezano sa pripremanjem učitelja za njegov budući praktični rad, dokazujući da u seminarima mora potpuno iščeznuti jaz između teorije i prakse, koji je bio karakterističan za tadašnje univerzitetsko obrazovanje. Disterveg predlaže da se praktična pedagoška priprema budućih učitelja ne ograničava samo na poslednje godine njihovog rada u seminarima. Po njegovom mišljenju, čitav kurs vaspitanja u njemu, mora imati praktični karakter t.j. neposredno pripremati seminariste za njihovu buduću profesiju.³⁾ U

¹⁾ Predgovor „Pedagoškom godišnjaku“ za 1862 g.

²⁾ Diesterweg — „Über die pädagogische Ausbildung der Volksschullehrer“ („O pedagoškom obrazovanju narodnih učitelja“) Sabrana dela Distervega u redakciji Sallwörk-a: „Adolph Diesterweg, Darstellung seines Lebens und Auswahl aus seinen Schriften“ B. I.

³⁾ Insistirajući na praktičnom karakteru nastave u seminarima, Disterveg nikako nije imao u vidu da se smanji opšte teorijski nivo sprema seminarista. Tako, on razlikuje, učitelja — „praktičara“ koji vlada pravilnim metodom nastave, od učitelja — „praktikanta“ (Praktikant) koji ne vlada naučnim poznavanjem, već mehanički ide putem ustaljenih zanatlijskih navika. Poslednjeg on kategorički osuđuje.

vezi s tim Disterveg predlaže da se sav školski materijal predaje seminaristima na način, koji kasnije i sami mogu primeniti u školi.

Disterveg-ov učenik Rudolf priča u svojim uspomenama kako je Disterveg počeo svoj prvi čas aritmetike u Berlinskom seminaru: „Jedna crtica i jedna crtica sačinjavaju dve crtice; dve crtice i još jedna — tri crtice itd.“ Primitivši nedoumicu kod svih prisutnih Disterveg im se obratio sledećim rečima: „Vi se čudite što vam saopštavam takve sitnice. Sve to, mislite vi u sebi, mi znamo. I može biti da vi to stvarno znate, samo ne u tom vidu: u tom vidu vam nisu davali časove, kada ste bili sedmogodišnja deca, ali na taj način vi ćete učiti vaše učenike. Ne mislite, međutim, da ću vam ja baš na takav način dati čitav niz elementarnih predavanja. Ne. Vi ste sami dužni da ih razradite i da sami steknete znanja koja će vam valjati ne može bolje biti. Ja hoću samo da vam pomognem, nago-vestim, ohrabrim vas, da pobudim vašu samoinicijativu“.¹⁾

Mi vidimo da Disterveg, pokazujući na svojim časovima u seminaru kako na časovima treba primenjivati prirodno-saobrazni metod u elementarnoj nastavi, u isto vreme teži da pobudi samoinicijativu budućih učitelja. On je ne jedanput ponovio seminaristima, da svaki od njih mora imati svoje sopstveno lice, a ne da postaje samo kopija Distervega.

Želeći da probudi pedagoško stvaralaštvo budućih učitelja i da ih naoruža metodima školskog rada, Disterveg je pridavao veliki značaj njihovom neposrednom učešću u radu eksperimentalne seminarske škole. Slična škola sačinjava, po njegovom mišljenju, neophodan atribut svakog učiteljskog seminara. „Seminar bez škole, — kaže Disterveg — bio bi zgrada bez temelja. On bi mogao biti samo mesto za učenje, a ne i temeljna vaspitna ustanova za praktičare učitelje... O čitavom seminaru može da se sudi po radu njegove škole.“²⁾ Jedan ruski pedagog, koji je u junu 1858 g. razgovarao s Distervegom, kaže, kako je potresan utisak izazvalo na njega saopštenje da eksperimentalne škole pri Petrogradskom pedagoškom institutu

¹⁾ Langenberg — „Adolph Diesterweg. Sein Leben und seine Schriften“, B. II S. 89.

²⁾ Diesterweg — „Über Lehrerbildung“ („O učiteljskom obrazovanju“) Ausg. Schr. No 10, S. 362.

nema: „Kako nema? Škole nema? — uzviknuo je Disterveg, svalivši se odjedanput na stolicu i brzo se namrštivši: — ali, dozvolite, u čemu se, najzad, sastoji pripremanje budućih učitelja? Ne mislite li vi, valjda, da se lekcijama iz istorije pedagogike, filozofije pedagogike (teorije pedagogike — V. R.) i sličnog mogu obrazovati dobri učitelji? Zavod za obrazovanje učitelja — pa bez škole! To je potpuno isto kao kad tražite od čoveka da odlično svira na klaviru samo zato što je pažljivo pročitao muzički udžbenik. Ne mogu pojmiti, u čemu se upravo sastoji specijalno pripremanje učitelja, ako se on na praksi ne uči kako da uči i vaspitava. Uveravam Vas, skoro je nemoguće bez takve pripreme biti dobar učitelj osnovne škole; bez takve pripreme učitelj uvek ostane samo posrednik, ili će samo iskvariti mnogo učenika i ubiti mnogo vremena, dok svojim sopstvenim snagama ne postigne štogod bilo dobro“.¹⁾

Kako Merski tako i Berlinski seminar u tom periodu, kada je njima rukovodio Disterveg, imali su uglednu školu. Takozvana „Kraljevska seminarska škola u Berlinu“,²⁾ poznatija pod nazivom „Distervegovska“, privlačila je pažnju naprednih pedagoga ne samo iz Nemačke, već i drugih zemalja.

Obraćajući se učenicima pri stupanju na dužnost direktora Berlinskog seminara Disterveg je podvukao da će on težiti da uspostavi najtešnju vezu među njima i masovnim učiteljstvom radi stalne razmene pedagoškog iskustva. To obećanje je ispunio. Po pričanjima seminarista, on je neposredno opštio sa najboljim učiteljima u Berlinu, koji su bili česti posetioци njegovog zavoda i škole. Glavni predavači u toj školi bili su najiskusniji učitelji seminara a među njima i sam Disterveg, koji je uveo u školu aritmetiku, geometriju i nemački jezik. Distervegov časovi, koji su prolazili u formi evrističke besede, bili su obrazac pravog pedagoškog majstorstva. Jedan od posetilaca ogledne škole pri Berlinskom seminaru daje

¹⁾Bömer — *Crtice iz nemačkih vaspitnih ustanova*. Crtica II — „Pestalocije institut u Pankovu“ „Časopis za vaspitanje“, 1859, No 6, str. 314.

²⁾To je bila gradska osnovna škola višeg tipa za decu, koja je imala šest razreda. Kad bi je završili, učenici su išli u život ili stupali u niže razrede gimnazije. Cilj i zadatak te škole i njen nastavni plan izložen je u brošuri Distervega „Zweck und Einrichtung der Königlichen Seminarschule in Berlin“, 1836, S. 16.

sledeću divnu sliku Distervegovog predavanja iz geometrije: „Dečaci su se stalno nalazili u napregnutoj pažnji i nisu skidali očiju s njega. Pitanja su se redala za odgovorima i učenici skoro nisu sedeli. Svaki je želeo da odgovori i za sve vreme su se podizali iz svojih klupa. Bilo je nemoguće ostati pasivan“.¹⁾

U skladu sa školskim planom seminara njegovi učenici su se u početku druge godine učenja neposredno uključivali u rad škole. U prvo vreme oni su sistematski posećivali časove Distervega i drugih pedagoga, a zatim su sami davali ugledna predavanja pod rukovodstvom seminariskog predavača, koji je istovremeno i učitelj te ogledne škole. Krajem druge godine seminaristi su se podvrgavali u prisustvu čitavog pedagoškog kolektiva specijalnom ispitu, koji je trebalo da ustanovi da li su pogodni za učiteljski poziv. Kad su položili taj ispit prelazili su u III razred, gde im je već poveravano samostalno vođenje nekoliko predmeta u oglednoj školi ili u jednoj od škola, tesno povezanih sa seminarom. Seminaristi III razreda radili su u toku cele godine jutrom u školi, a uveče su pod rukovodstvom samog Distervega izučavali specijalne predmete: psihologiju, logiku, opštu pedagogiku i didaktiku. Kao što smo već napred primetili, Disterveg je smatrao da je izučavanju pedagogike moguće pristupiti samo na osnovu prethodnog upoznavanja učenika sa fiziološkim i psihološkim osobinama deteta. Zato je on smatrao časove iz fiziologije čoveka, koji su se držali u II razredu i na svršetku prve godine učenja, biljnog i životinjskog sveta, kao polazni momenat njihove opštepedaagoške pripreme.

Od upoznavanja s fizičkim razvitkom deteta vaspitanci seminara prelazili su u III razredu na izučavanje njegovih psiholoških osobina. Kao pristalica induktivnog metoda u vaspitanju²⁾ Disterveg nikada nije na svojim časovima iz psihologije polazio od gotovih stavova i ustanovljenih

¹⁾ Ruegg — „Adolph Diesterweg und Th. Scher“, Bern, 1871, S. 9.

²⁾ Induktivni metod nastave, koji vodi od empiriskog i pojedinačnog ka opštem, Disterveg smatra jedino pravilnim a pogrešnim smatra takozvani „naučni“ deduktivni metod. Međutim, treba primetiti, da u istoriskim uslovima savremenim Distervegu, njegova borba za induktivni metod, uperena protiv dogmatskog karaktera nastave bila je nesumnjivo progresivna.

istina. On je zajedno s učenicima analizirao konkretne pojave psihološkog života deteta i težio da prikaže uzroke koji ih uslovljavaju. Tim putem on je navodio seminariste da upoznaju opšte zakone, koji upravljaju ljudskom psihom i da shvate uzajamnu vezu među pojedinim funkcijama. To što su učenici izučavali sfere emocije i volje kod čoveka služilo je Distervegu kao preduslov da im objasni i ciljeve i zadatke moralnog vaspitanja, a upoznavanje učenika sa razvitkom ljudskog saznanja davalo mu je mogućnost da im otkrije logičke zakone i pravila, čije poznavanje je on smatrao naročito bitnim za učitelja. Posle toga Disterveg je prelazio na zakone samog vaspitanja i nastave. Međutim, po kazivanju bivših seminarista, on im nikada nije držao potpun kurs opšte pedagogike i didaktike, već je zajedno sa njima prorađivao pojedina dela savremenih autora pestalocijevskog pravca.¹⁾ Pri tome je Disterveg težio da po mogućstvu poveže analizu tog ili drugog teoriskog stava sa neposrednom pedagoškom praksom samih seminarista. U tom cilju on je uveo kao dopunu običnim časovima iz pedagogike još i naročiti čas nedeljom, koji je bio posvećen tome da se seminarištima govori u vezi sa njihovim radom u školi i da se taj rad pretrese.

Upoznavši na taj način učenike sa osnovama savremene pedagogike, Disterveg je zatim prelazio na njenu istoriju i kratko je osvetljavao biografije i učenja znamenitih pedagoga.

Na kraju svaki seminarist je morao samostalno da razradi neki sastav po pitanjima vaspitanja ili nastave, a temu mu je određivao sam Disterveg. Rezultat svoga rada on je referisao u razredu, što je davalo materijal za nove diskusije.

Mi vidimo, da Disterveg, smatrajući uskladjivanje s prirodom kao najviši princip vaspitanja, saobrazno tome stvara i svoj kurs pedagogike. On polazi samo od deteta, od njegovih fizioloških i psiholoških osobina, otkidajući

¹⁾ Među tim autorima biograf i bivši učenik Distervega Langenberg pominje Dencelja, Grunera, Garniša i dr. Osim toga na časovima iz pedagogike kao materijal za prorađivanje služila je brošura samog Distervega, koju je napisao 1820 g: „Über Erziehung überhaupt und Schulerziehung ins besondere“. („O vaspitanju uopšte i školskom vaspitanju posebno.“)

pedagogiku od njene socijalne osnove. Takvo prilaženje pedagoškim naukama je, razume se, nepravilno i kod Distervega je povezano s njegovim neshvatanjem socijalne suštine vaspitanja. Međutim, treba primetiti da Distergovi časovi iz pedagogike imaju čitav niz pozitivnih strana. Tako, njihova nesumnjiva vrednost jeste u tome što je Disterg stvarno naoružao buduće učitelje svestranim poznavanjem deteta i pomogao im da sami steknu vlastito pedagoško iskustvo, čemu je nesumnjivo doprinela i tesna organizaciona povezanost seminara sa njegovom oglednom školom. Distergovi časovi pedagogike imali su takođe i veliki vaspitni značaj: metod koji je Disterg primenjivao terao je seminariste da samostalno razmišljaju o pedagoškim problemima, budio je u njima živi interes za njihovo buduće zvanje. Već pomenuti Rudolf na sledeći način opisuje Distergov čas iz pedagogike: „Ni jedan od naših učitelja nije umeo tako da pobudi na delatnost naše umne snage, kao on; nikada posle njega nisam sreo tako žive diskusije, kakve su se vodile između nas i njega; čitati lekcije i primorati nas da ih zapisujemo u debele sveske predstavljalo je za njega nešto užasno (Ein Greuel). Sve što smo mi naučili kod njega, bilo je rezultat našeg zajedničkog rada s njim; mi smo se navikli da pravimo primedbe i on nas je stalno pobuđivao da ih pravimo jedan drugome. Samo u zaključku diskusije po ovom ili onom pitanju on je počinjao da govori sam, ukazivao kako jedno proističe iz drugoga, i, najзад, davao opšti zaključak. U to vreme njegov govor tekao je kao životvorni potok, uzbuđujući, osvežavajući, oplodavajući. On se još potkrepljivao sjajem očiju i izrazitom gestikulacijom. On je pravio na nas upravo čaroban utisak. Njegove reči su nas duboko potresale i izazivale pažnju svih naših duhovnih snaga.“¹⁾

Disterg nije bio samo dobar pedagog već i spretan organizator. U seminarima, kojima je on rukovodio, stvorio je drugarski pedagoški kolektiv, koji mu je pomogao da njihov rad digne na visoki nivo.²⁾ Učitelji, koji su

¹⁾ Rudolf — „Diesterweg's Leben“ („Život Distervega“), Uvodni članak o „Wegweiser zur Bildung für deutsche Lehrer“, 5. Auflage, Essen, 1875, S. 9.

²⁾ Jedan deo pedagoškog kolektiva Berlinskog seminara 1835 g. Disterg je privukao da sastave drugi tom „Wegweiser zur Bildung für deutsche Lehrer“ („Rukovodstvo za obrazovanje nemačkih učitelja“), koji sadrži članke po pojedinim metodskim pitanjima.

izlazili iz seminara Distervega, vidno su se odlikovali po svojoj opštoj spremi i prekrasnom poznavanju škole od seminarista drugih nemačkih seminara.

U to nas uverava sledeće mišljenje Disterveg-ovog savremenika, naprednog nemačkog radnika na narodnom obrazovanju — Špileka. „Seminari za gimnazije bi, kaže on, mogli da primene organizaciju sličnu onoj koju ima Berlinski seminar za gradske škole. Ako uzmemo u obzir da mladi ljudi, koji stupaju u taj seminar, imaju vrlo malo znanja i vrlo malo opšteg obrazovanja i, prošavši njegova tri kursa, postaju u svome radu pravi obrasci didaktike, koliko bi se velikih rezultata moglo očekivati od mladih ljudi, obogaćenih znanjima, prožetih obrazovanjem, kad bi se oni u sličnim seminarima pripremali za praktični rad u gimnazijama. Zaista 'bi se moglo očekivati da bi tada nastupio zlatni period za pruske gimnazije.“¹⁾

Puštajući iz seminara dobro pripremljene učitelje, Disterveg je istovremeno težio da ulije u njih napredna ubedenja i moralne osobine, koje su po njegovom mišljenju neophodne za pravog vaspitača naroda.

„Učenje je divan, blagorodan posao, — piše Disterveg u „Rajnskim listićima“. Ali ko u tome vidi osnovni zadatak seminara, taj ne shvata, da seminar mora predstavljati pravu ustanovu za obrazovanje učitelja“.²⁾

Imajući ogroman vaspitni uticaj na učenike za vreme svojih časova, Disterveg im je i van rada poklanjao mnogo vremena. „Nisu seminaristi radi mene, već ja radi njih“, — govorio je on, podvlačeći time da pedagog stalno mora opštiti sa svojim pitomcima, biti u toku njihovih interesa i potreba, i Disterveg je zaista uvek znao svakog svog učenika i sećao ga se čak i posle mnogo godina pošto je ovaj završio seminar. Langenberg, učenik Distervega, priča da se Disterveg jako uvredio kad su mu njegovi bivši seminaristi prilikom jednog njegovog jubileja doneli vaz, u koju su bila ugravirana njihova imena. „Zar vi mislite, — uzviknuo je on, — da ja mogu zaboraviti nekoga od vas?“ Odlično poznavajući individualne osobenosti svakoga seminarista, Disterveg je bio osetljivi vaspitač,

¹⁾ Citirano po članku K. M. (Modzalevskog) „Život i radovi Adolfa Distervega“. „Pedagoški zbornik“, 1875, No 9, str. 960.

²⁾ „Rajnski listići“ za 1827 g.

koji se uvek brinuo o tome, da obezbedi dalji razvitak svojih učenika i da im ulije kulturne navike.

Kao i Pestaloci, Disterveg je smatrao da sve u školi mora da potseća na porodicu, gde se svi njeni članovi osećaju slobodni i vezani među sobom vezama najtešnjeg prijateljstva. Zato je on bio odlučan protivnik sistema sitničarskog nadzora nad vaspitanicima, koji se obilno praktikovao u ostalim školama Pruske i više puta je izjavljivao da direktor seminara nije policiski činovnik. Disterveg je uvek umeo da pride svakom od svojih učenika i da postigne potrebni pedagoški efekat. Duboko poštovanje, koje su seminaristi osećali prema svome rukovodiocu, pobuđivalo ih je da slušaju njegove savete i da izbegavaju ono, što je moglo da izazove njegovo nezadovoljstvo. U seminarima, kojima je rukovodio Disterveg, bile su uklonjene za to vreme obične disciplinske mere radi popravke, a isključenje učenika događalo se veoma retko. Rejnbot, učenik Distervega, priča u svojim uspomenama, kako je mučno preživljavao Disterveg nužnost da se nekoliko učenika isključi iz Berlinskog seminara, u koje se sumnjalo da su organizovali pijančenje u internatu. Ubedivši se, najzad, posle dugog razmatranja čitavog dela, u neosnovanost svojih prvobitnih pretpostavki, Disterveg je bio vrlo srećan i odmah se potrudio da zagladi svoju nehotičnu krivicu prema tim seminaristima.

Pokazujući veliku pažnju prema svim svojim učenicima za vreme dok su oni bili u seminaru, Disterveg je težio da im ukaže pomoć i po svršetku škole. Na njegovu inicijativu učenici Merskog seminara u toku niza godina svake godine su se za vreme letnjeg raspusta skupljali na kratke kurseve radi proučavanja niza pedagoških pitanja. Najtešnju vezu podržavao je Disterveg i s učiteljima, koji su izišli iz Berlinskog seminara. Sa mnogima od njih vodio je živu prepisku, davao im stalno savete za njihov praktičan rad. Distervegovi učenici čuvali su najlepše uspomene o njemu i stalno su izjavljivali svoju punu solidarnost s njim. Jedanput, kada je u pruskoj Narodnoj skupštini u prisustvu Distervega, došao govor o posebnoj „školi Distervega“, on je ustao protiv toga, pozivajući se na to da je on u svakom svom učeniku razvijao njegovu individualnost a nije spremao učitelje po nekom klišeu... Stvarno, kao što vidimo, Disterveg je težio da od svakog

seminariste stvori pedagoga-stvaraoca, a ne zanatliju. Ali, Disterveg u isto vreme nije imao pravo, odričući se svoje „škole“.

Generacija narodnih učitelja, koju je on vaspitao, bila je prožeta duhom Distervega: vrelim simpatijama prema narodu, spremnošću da se bori za svoja ubedenja, težnjama ka znanju, dubokim pedagoškim entuzijazmom.

Opažajući ogroman uticaj progresivnih ideja Distervega na njegove učenike, pruska vlada Fridriha Viljema IV, uzalud se trudeći da spreči približavanje buržoaske revolucije u Nemačkoj, uklonila ga je 1847 god. s dužnosti direktora Berlinskog seminara. Ali sila primenjena na Distervega, nije zaustavila njegovu delatnost.

Disterveg, koga je vlada lišila mogućnosti da neposredno priprema učitelje, propagirao je svoje napredne pedagoške ideje u časopisima koje je izdavao. On u njima poziva nemačko učiteljstvo da pokaže zajednički otpor protiv svih reakcionarnih pravaca u radu na narodnom obrazovanju i na najodlučniji način da se izjasni protiv onoga pravca, kojim je pošlo pripremanje pedagoga u Pruskoj posle izdanja pravilnika od 1854 godine.

Ti reakcionarni zakoni zahtevali su da znanja budućih učitelja iz predmeta o opštem obrazovanju ne prevaziđu po svom obimu ona znanja, koja su kasnije dužni da saopštavaju u narodnoj školi.

U vezi s tim izučavanje istorije u seminarima ograničilo se samo na izučavanje istorije Nemačke i čak Pruske, poznavanje aritmetike svodilo se na poznavanje četiri računске radnje sacelim, razlomcima i imenovanim brojevima, čitanje klasične literature, osim retkih izuzetaka, sasvim se zabranjivalo. Predavanje pedagogike, didaktike i psihologije zamenilo se u seminarima kursom o upravljanju školom, koji treba da naoruža učitelja jedino praktičnim poznavanjem rada u školi i da mu objasni njegovu dužnost kao sluge vlade i crkve. Pravilnici su zapovedali učitelju da znanja o vaspitanju crpi iz svetog pisma. Oni su poklanjali značajnu pažnju predavanju veronauke u seminarima i pri tom su zahtevali od učenika doslovno znanje velike količine religioznih tekstova.

Disterveg je izdao protiv pravilnika tri specijalne brošure u kojima je dokazivao da pravilnici „protivreče

zahtevima razuma, suštini pedagoške teorije i prakse“¹⁾ i pozivao nemačke učitelje protivno naredenjima da ovlađavaju naukom i povišavaju svoj kulturni nivo.

Vatreni istupi Distervega protiv pravilnika nesumnjivo su pomogli da se javno mnjenje mobiliše protiv ovih, a njegovi pozivi učiteljstvu da radi na svom obrazovanju našli su u javnosti odgovarajući odjek.

Društveni položaj učitelja

Poklanjajući veliku pažnju spremi učitelja, Disterveg je istovremeno nastojao da se poboljša njegov materijalni i pravni položaj. „Ko želi da narod bude srećan i da se uspešno vaspitava, — pisao je on, — taj mora priznati da je prvi i neophodni uslov za postignuće toga cilja vaspitanje i obrazovanje učitelja, a isto tako i njihov položaj, koji treba da odgovara njihovim važnim dužnostima... Ako hoćete da se brinete o svojoj deci, pobrinite se o blagostanju onih, kojima je povereno njihovo vaspitanje“²⁾ Disterveg je zahtevao izjednačenje učitelja u pravima sa svim državnim činovnicima, da mu se da državno izdržavanje, da se zadovolje njegove nasušne i kulturne potrebe, da mu se obezbedi penzija u starosti itd.³⁾

Poboljšanje učiteljevog položaja, daće mu, po mišljenju Distervega, mogućnost da se sa još većom predanošću oda svom pozivu i povećaće njegov autoritet u očima stanovnika.

Smatrajući vaspitanje naroda kao jedan od najodgovornijih zadataka, Disterveg je dokazivao da pedagozi moraju biti najvaženiji ljudi u društvu i trudio se da u njima samim probudi saznanje o njihovim građanskim pravima. U tom cilju on je pozivao učitelje da se ujedine u specijalne organizacije za razmenu pedagoških iskustava, za rad na samoobrazovanju i zaštiti svojih profesionalnih

¹⁾ Diesterweg — „Die drei preussischen Regulative Würdigung derselben, Berlin, 1855.

²⁾ Predgovor „Pedagoškom godišnjaku“ za 1859 g.

³⁾ U vreme kad je živio Disterveg učitelje je u mnogim nemačkim državama izdržavala opština. Osim krajnje mizerne plate, koja je ponekad jedva dostizala 50-100 talira godišnje, učitelj je dobivao još niz prihoda u naturi. Tako, u Hanoveru kod seljaka je još ostao običaj da učitelja redom zovu na ručak.

- | | |
|--|------------------------------------|
| 44. Herman Weiskopf — Leno dete | } u jednoj knjizi.
Cena 15 din. |
| 45. Dr. Leonhard Neif — Uzorno dete | |
| 46. D. Max Reis — Bolešljivo dete | |
| 47. Sofie Lazarsfeld — Lažljivo dete | |
| 48. H. Freund — Dete koje mokri poda se | } u jednoj knjizi.
Cena 15 din. |
| 49. Hilde Krampfischek — Fantasto dete | |
| 50. Kurt Seelman — Najmlade i najstarije dete | |
| 51. Heinz Jakoby — Naprasito dete | |
| 52. Dr. Alice Rühle — Pastorče | |
| 53. Dr. Bruno Krause — Bogaljasto dete | |
| 54. M. U. G. — Učitelji, škole i prof. obrazovanje | Cena 4 din. |
| 55. Otto Rühle — Ti i tvoje dete | Cena 4 din. |
| 56. Otto Rühle — Ophodenje sa decom. | Cena 4 din. |
| 57. Miloš B. Janković — Škola rada. | Cena 2 din. |
| 58. Vera Štajn-Ehrlich — Vaspitanje male dece. | Cena 4 din. |
| 59. Moris Domanže — Pedagoške ideje Kabea. | Cena 3 din. |
| 60. Miloš B. Janković — Deklamacije u školi rada, | Cena 2 din. |
| 61. M. B. J. — Taktika učiteljskog pokreta. | Cena 2 din. |
| 62. M. Đurin — Savremeni pedagoški problemi. | Cena 4 din. |
| 63. A. I. Ganelin — A. I. Hercen. | Cena 2 din. |
| 64. A. N. Veselov — Ušinski o narodnom učitelju. | Cena 2 din. |
| 65. Miloš B. Janković — Preteče škole rada | Cena 2 din. |
| 66. Čugujev — Pestaloci i problemi vaspitanja; | Cena 3 din. |
| 67. Pedagoški pogledi Bjelinskog | Cena 3 din. |
| 68. L. N. Tolstoj — O narodnom učitelju | Cena 2 din. |
| 69. Pedagoške ideje Kanta | Cena 4 din. |
| 70. Miloš B. Janković — Disciplina u školi | Cena 2 din. |
| 71. Miloš B. Janković — Za staleško jedinstvo | Cena 2 din. |
| 72. L. N. Tolstoj i „Slobodno vaspitanje“ | Cena 4 din. |
| 73. Šiškin — Teorija vaspitanja Deni Didroa. | Cena 3 din. |
| 74. J. N. Medinski — Pedagoške ideje Černiševskog | Cena 3 din. |
| 75. I. P. Margolin — O pedagoškom taktu | Cena 2 din. |
| 76. Prof. J. N. Medinski — Pedagoške ideje Disterverga i Spensera. | Cena 3 din. |
| 77. Medinski — Pedagoške ideje socijalista utopista | Cena 3 din. |
| 78. N. A. Dobroljubov — O značaju autoriteta u vaspitanju | Cena 3 din. |

Ček. račun br. 55497

Urednik MILOŠ B. JANKOVIĆ, učitelj
u Beogradu

Jovana Petkovića br. 6.

IZLAZI 6 PUTA GODIŠNJE. GODIŠNJA PRETPLATA 20 DIN.

Kod urednika biblioteke „Budućnost“ mogu se dobiti one sveske kod kojih je označena cena. Ostale su rasprodate.

